

Kommittémotion

Motion till riksdagen 2015/16:2483

av Cecilia Widegren m.fl. (M)

En förebyggande strategi för bättre folkhälsa

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fortsätta att utveckla det förebyggande arbetet för att minska riskerna för ohälsa och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att pröva möjligheten att under mandatperioden införa upp till en timmes rörelse om dagen i skolan eller på fritis och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genomföra livsstilsförändringar på recept och strategier fullt ut under mandatperioden och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att under mandatperioden ta fram en förnyad långsiktig och förebyggande strategi för bättre folkhälsa och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla den gränslösa vården i Norden och stärka det samlade nordiska hälsosamarbetet och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av att rehabilitera och träna människors friska funktioner i hälsoförebyggande syfte och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om det fria vårdvalet i den europeiska unionen och tillkännager detta för regeringen.

Moderata värderingar och utgångspunkter

Varje enskild människa är den viktigaste utgångspunkten för Moderaternas politik och vårt samhällsengagemang. Våra värderingar formas av vår syn på människan. Vi ser hela människan. Vi vet att varje människa har stora förmågor och möjlighet att utveckla dessa och växa när man möter nya utmaningar, samtidigt som människan ibland ställs inför svåra situationer och prövningar där man behöver hjälp och stöd, ibland mer än samhället förmår att klara av.

Människor bör ges möjlighet att själva ta ansvar för sin hälsa och få möjligheter att finna lösningar på de utmaningar kring sin hälsa som de själva upplever. Den enskildes egen förmåga och kraft bör sättas främst. Arbetet med gemensam folkhälsopolitik bör alltid starta hos den enskilde. Att ta eget ansvar och påverka sin egen hälsa ska samhället underlätta och stödja så att det känns viktigt och angeläget för alla att delta.

Sverige är ett av världens bästa länder att växa upp i för barn och unga och leva i för vuxna. Det ska fortsatt vara så. Sverige ska vara ett land där alla blir sedda, hörda och känner sig behövda oavsett ålder, bakgrund och erfarenheter. Sverige ska sträva efter att skapa förutsättningar för en god hälsa för hela befolkningen oavsett var i landet man bor.

Ett förebyggande hälsoarbete från samhällets sida ska aktivt sträva efter att begränsa alkoholskadorna, minska bruket av tobak och fortsätta att arbeta för ett narkotika- och dopningsfritt samhälle. Därtill vara balanserat med insikten om att människor har rätt att själva bestämma över sina egna liv och därutöver bygga på sambandet mellan hälsans villkor och den enskildes förutsättningar.

Det betyder inte att man har rätt att förstöra andra människors liv, exempelvis sina egna barns uppväxt, med ett omfattande missbruk av narkotika, dopningspreparat eller alkohol som leder till att man inte kan ge sina barn den omvårdnad, trygghet och stöd som alla barn och unga har rätt till.

Psyisk ohälsa har blivit allt vanligare, inte minst bland många unga. Det är en utveckling vi aldrig får acceptera. Ingen ska behöva vara rädd när man går till skolan eller till sin arbetsplats för att man känner sig mobbad eller mår dåligt därför att man känner sig utanför. Vi har alla ett gemensamt ansvar som medmänniskor att behandla varandra med respekt.

På många sätt har vi en utmärkt folkhälsa i Sverige. Vi tillhör nationerna i världen med längst medellivslängd. Många äldre, såväl kvinnor som män, lever mycket aktiva liv långt upp i åldrarna. Samtidigt som många lever i stor ensamhet, inaktivitet och isolering. Det är viktigt att se denna tudelning för att kunna påverka och förändra. God hälsa är alltid en sund investering.

Vår utgångspunkt är att förslag till reformer måste prövas mot vad de offentliga finanserna ger utrymme för och samhällsekonomin medger.

Alliansregeringens folkhälsoarbete

Alliansregeringen vidtog ett antal övergripande reformer inom folkhälsopolitiken. Man lade fast grunderna i det fortsatta folkhälsoarbetet genom dels propositionen (2007/08:110) Enförnyad folkhälsopolitik, dels propositionen (2012/13:116) En samlad myndighetsstruktur inom folkhälsoområdet. Därtill utvecklade man den fortsatta folkhälsopolitiken i skrivelsen (2011/12:166) En folkhälsopolitik med människan i centrum.

Folkhälsa avser de samlade insatser som syftar till att ge verktyg för människor att ta hand om sin egen hälsa och till att skapa bästa möjliga förutsättningar för hälsoutvecklingen på den övergripande befolkningsnivån. Folkhälsopolitiken spänner över flera olika utgiftsområden och flera olika beslutsnivåer, det vill säga såväl lokalt, regionalt, nationellt som internationellt.

Alliansregeringen utvecklade och tydliggjorde de övergripande målområdena i folkhälsoarbetet. Folkhälsopolitikens nuvarande elva målområden är delaktighet och inflytande i samhället, ekonomiska och sociala förutsättningar, barns och ungas uppväxtvillkor, hälsa i arbetslivet, miljöer och produkter, hälsofrämjande hälso- och sjukvård, skydd mot smittspridning, sexualitet och reproduktiv hälsa, fysisk aktivitet, matvanor och livsmedel samt alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel.

Alliansregeringens utgångspunkter i arbetet för en förbättrad folkhälsa vilade dels på en värderingsgrund, dels på fem viktiga byggstenar för att kunna förverkliga hälsoarbetets målsättningar. Därtill var och är inställningen att god folkhälsa är en investering för såväl den enskilde som för hela Sverige.

De grundläggande värderingarna handlar om att folkhälsopolitiken bör inspirera och stimulera, snarare än komma med förmaningar och påbud uppifrån. Syftet ska vara att människor själva i grunden inspireras att ta ansvar för sin egen hälsa och att samhället ska respektera varje människas integritet och kraft.

De fem byggstenarna handlar om starten i barns och ungas uppväxtvillkor. Stödet i form av att underlätta för hälsosamma val. Skyddet avseende ett effektivt och säkert skydd mot hälsohot. Samverkan där fokus ligger på det gemensamma ansvaret att skapa god hälsa samt slutligen en stärkt kunskapsstyrning. Vidare betonades att kommuner och landsting har en nyckelroll i folkhälsoarbetet och att unga och äldre är två särskilt angelägna målgrupper.

Alliansregeringen genomförde en satsning på förstärkt elevhälsa och näringsriktiga måltider i skolan, samt Livsmedelsverkets nationella kompetenscenter för måltider i

offentlig sektor är några tydliga exempel på förebyggande åtgärder som genomförts i syfte att skapa ännu bättre förutsättningar för mer av fysisk aktivitet och bra matvanor som ökar chanserna till en god hälsa.

Alliansregeringen föreslog till riksdagen i mars 2013 att en ny myndighet skulle införas inom folkhälsoområdet – Folkhälsomyndigheten. Den 1 januari 2014 infördes myndigheten i syfte att framförallt förbättra förutsättningarna gällande ett effektivare kunskapsbaserat arbete inom folkhälsa. Folkhälsomyndigheten övertar de ansvarsområden som tidigare utfördes av dels Statens folkhälsoinstitut, dels Smittskyddsinstitutet. Dessa bägge myndigheter avvecklas.

Därtill övertar den nya Folkhälsomyndigheten vissa uppgifter gällande miljöhälsa, hälsoskydd och folkhälsorapportering som tidigare utfördes av Socialstyrelsen. Sammantaget ger denna reformering en mer samlad myndighetsstruktur och från och med år 2014 ansvarar Folkhälsomyndigheten till stor del för uppföljningen inom folkhälsoområdet.

Förbättrad folkhälsa en stor strategisk samhällsutmaning

Stora delar av den svenska befolkningens hälsa är god. Medellivslängden har ökat under 2000-talet och, trots den långvariga ekonomiska krisen, var den år 2012 83,5 år för kvinnor och 79,9 år för män. Sverige har därtill den allra jämnaste fördelningen av befolkningens livslängd av 36 jämförbara länder. Därefter följer Island, Italien, Schweiz och Nederländerna (Källa: Finansdepartementets beräkningar, måttet är ginikoefficient, baserade på Human Mortality Database, University of California Berkeley och Max Planck Institute).

Den viktigaste förklaringen till den positiva utvecklingen är att dödligheten minskat gällande hjärt- och kärlsjukdomar. Dödligheten har minskat snabbare bland män och skillnader i dödlighet mellan könen har minskat. Sveriges befolkning har aldrig tidigare haft en så jämn livslängdsfördelning. Detta positiva mönster ser ut att fortsätta.

Hälsan är emellertid individuell och varierar trots detta stort från individ till individ i samma ålderskategorier och givetvis mellan olika åldersspann. Ju äldre vi blir desto fler krämpor och symptom till ohälsa, generellt sett. För att stärka möjligheterna till ett hälsosamt liv behövs tydliga hälsoinsatser i de tidiga välfärdsverksamheterna såsom mödravård, barnhälsovård, förskola, grundskola samt distriktssköterskans förebyggande arbete.

Den egna hälsan är ett personligt ansvar; samtidigt är det viktigt att se att det finns människor som av olika skäl, under kortare eller längre perioder, inte klarar av att bära det ansvaret helt själv. Det är då politiken kan stödja, fånga upp och underlätta ett hälsosamt liv.

Det är angeläget att klara av att särskilja hälsa och sjukvård för att kunna skapa rätt reformer att möta rätt samhällsproblem. Vi anser att det är viktigt att ha som ambition att finna lösningar för att stödja, inspirera och ge fler människor konkreta verktyg att leva hälsosammare liv för att må bättre, motverka och om möjligt skjuta upp sjukdom.

Det är ett mycket stort och utmanande samhällsproblem att så många tvingas in i ett socialt och ekonomiskt nytt utanförskap. Forskning visar ett nära samband mellan att vara i utanförskap och ökade risker för ohälsa. Det är därför avgörande att stärka jobbpolitiken även sett ur perspektiven hälsa och ohälsa. Det första jobbet är centralt. Varje satsning på nya jobb och företag blir viktiga satsningar på ett hälsosammare Sverige.

Vården har också en betydande utmaning framför sig gällande att bli ännu bättre på hälsofrämjande och förebyggande arbete. Vi tror att för att möta denna utmaning behöver de politiska nivåerna bli bättre på att skapa förutsättningar för att all personal inom vård och omsorg ska kunna utveckla bättre kvalitet och mer av förebyggande åtgärder.

Det handlar exempelvis om att bättre än idag säkerställa att våra gemensamma resurser används på effektivast möjliga sätt. Därtill att åstadkomma kortare väntetider och ökad tillgänglighet. Genom en tydligare styrning som möjliggör för personalen i vården att lägga mer av fokus på personcentrerad vård och mindre tid till administration kan det skapas möjligheter såväl till förbättrad vård som en rimligare arbetsmiljö.

Den psykiska ohälsan hos alltför många unga är en avgörande utmaning. Samtidigt är det viktigt att se att de flesta barn i Sverige trivs ganska bra med sina liv. Åtta av tio unga ser ljus på sin framtid och de flesta är nöjda med sin hälsa. Den psykiska ohälsan har emellertid försämrats de senaste åren. Enligt uppgifter från barn- och ungdomspsykiatri (BUP) inom Stockholms läns landsting har ungefär vart sjätte barn och ungdom under 18 år nedsatt psykisk hälsa som innebär sänkt livskvalitet.

De vanligaste symptomen och diagnoserna handlar om ångeststörningar, nedstämdhet och depression. De vanligaste psykosociala påfrestningar som barn och unga upplever är relationsproblem mellan föräldrarna, andra relationsproblem i familjen och svårigheter med vänner.

World Health Organization (WHO) samordnar sedan år 1985 en undersökning som kallas "Skolbarns hälsovanor". I undersökningen utfrågas barn och unga som är 11 år, 13 år respektive 15 år om sina levnadsvanor, sin hälsa och sin upplevda miljö i hemmet och skolan.

I barnens och ungdomarnas svar i undersökningen går att fånga upp ett oroväckande mönster. Den andel barn och unga som svarar att de är mycket friska minskar med åldern. Med åldern ökar därtill skillnaderna mellan könen, flickornas utveckling är mer negativ. Därutöver ökar de självupplevda psykiska besvären.

Socialstyrelsen har tidigare på uppdrag av alliansregeringen dels arbetat med att ta fram nationella riktlinjer, dels i samverkan med andra relevanta myndigheter skapat en struktur för att på längre sikt säkerställa en samordnad statlig kunskapsstyrning inom området psykisk ohälsa.

Det finns ett växande intresse för motion, hälsa och mat. Internetsidor, tidningar, teve, radio och böcker är fyllda med råd och nyheter om mat, kost och motion. Varierande råd och uppmaningar om olika dieter, recept och träningsmetoder strömmar mot oss varje dag. Det är lätt att känna viss vanmakt, förvirring och trötthet över all information som sköljer över oss. Det som ena dagen slås fast med säkerhet om saker man inte bör äta förkastas eller i alla fall kritiserats nästa dag.

Därtill är debatten tidvis mycket högljudd och påträngande. Det kan ibland vara svårt att särskilja seriösa väl underbyggda fakta från råd som saknar belägg i forskning och beprövad erfarenhet. Det finns en risk att denna splittrade bild av sanningar skapar en uppgivenhet och trötthet som gör att många inte orkar bry sig och struntar i att ta till sig av de råd som faktiskt kan leda till ett hälsosammare liv.

Minst ett fall av fem när det handlar om den samlade så kallade sjukdomsörnan i Sverige beror på ohälsosamma levnadsvanor som exempelvis leder till ökad risk för bland annat hjärt- och kärlsjukdom, cancer, psykisk ohälsa, högt blodtryck och övervikt.

Övervikt och fetma är nära förenat med ökade risker för ohälsa; det handlar om bland annat högt blodtryck, hjärt- och kärlsjukdomar samt diabetes. Det finns därtill ett tydligt samband mellan övervikt och ett antal cancerdiagnoser. Psykiska besvär såsom ångest och depression är också tämligen vanliga hos människor med fetma eller faktiska eller upplevda problem med övervikt.

Fetma är vanligare bland personer med kortare utbildningsbakgrund än bland människor som har längre utbildning. Samtidigt är skillnaderna större, gällande fetma, mellan människor som bor i tätorter respektive landsbygd. I dag beräknas nära hälften av alla män och ungefär fyra av tio kvinnor i Sverige vara överviktiga.

Efter en tydlig uppgång under 1980- och 1990-talen av antalet med fetma eller som är överviktiga förefaller nivån ha stabiliserats, men andelen med fetma har fördubblats från fem procent till tio procent. Andelen överviktiga har ökat från tre av tio till långt över fyra av tio.

Västvärldens enskilt största folkhälsoproblem, som går att förebygga, är dock fortfarande tobaksrökning. Tobaksrökning beskrivs av World Health Organization (WHO) som en världsomfattande epidemi som varje år dödar omkring 5,4 miljoner människor (Källa: WHO, 2008).

Tidskriften The Lancet, augusti 2015, presenterar en ny studie som visar att den förväntade livslängden ökat i världen. I Sverige är den förväntade livslängden knappt 82

år. Samtidigt ökar antalet levnadsår med ohälsa. I Sverige förväntas den genomsnittlige medborgaren leva 70 år vid god hälsa och resterande tolv år i ohälsa präglad av sjukdom och funktionsnedsättning. Sverige befinner sig inte i tio i topp bland länder med bäst folkhälsa. Japan kommer etta, därefter följer Singapore. Island är det enda nordiska land bland de fem bästa.

En rapport om Det framtida nordiska hälsoarbetet (Bo Könberg) beskriver tydligt den utmaning som växer gällande antibiotikaresistens. Den utbredda uppfattningen är att det krävs krafttag i hela världen om vi ska kunna komma till rätta med den här oroväckande situationen.

Det handlar exempelvis dels om att bakterier utvecklat resistens gentemot varierande typer av antibiotika, dels om att situationen gällande resistens är allvarlig och alarmerande vad gäller läkemedel mot tuberkulos och malaria. Könbergs rapport föreslår bland annat ett utvidgat nordiskt hälsosamarbete.

Detta är endast några av alla de delutmaningar som tillsammans bildar den stora strategiska folkhälsoutmaningen. Vår uppfattning är att hälsoutvecklingen i stort i Sverige skett i gynnsam riktning de senaste åren, samtidigt som det i linje med våra resonemang kvarstår stora utmaningar som om de löses väl kan leda till bättre hälsa för såväl den enskilde som samhället i stort.

Ta fram en förnyad och förebyggande strategi för bättre folkhälsa

Hälsan i befolkningen totalt sett påverkas dels av enskilda människors medvetna respektive omedvetna val, dels av mer strukturella övergripande faktorer. Vi tror på att människor ska ges stort eget utrymme att ta ansvar för sin egen hälsa. Det hindrar inte att samhället kan stödja och forma strävan att fler och fler människor gör aktiva medvetna val som stärker deras långsiktiga hälsa.

Ohälsa kostar den enskilde och samhället enorma resurser varje dag, varje vecka och varje månad. År efter år kan bättre hälsa skapa utrymme för ökat välbefinnande hos den enskilde som avspeglas i ökad livskvalitet och högre produktivitet i arbetslivet genom att människor mår bättre, har lägre nivåer av stress samt fysiskt såväl som psykiskt har större motståndskraft när saker händer i vardags- och arbetslivet.

Det är oroande att alltför många barn och unga har en ökande psykisk ohälsa. Därtill att vuxna i arbetslivet upplever mer och mer stress att få livspusslet att fungera. Detta måste vägas in i det samlade hälsoarbetet. Det hälsofrämjande strukturella arbetet och sjukdomsförebyggande arbetet bör föras brett och bland annat syfta till ökad samverkan mellan olika aktörer.

Särskilt barn och ungas behov av och tillgång till fysisk rörelse och psykiskt välbefinnande ska värnas i en alltmer fortsatt krävande verklighet.

Vi föreslår:

- Ta fram en förnyad långsiktig förebyggande strategi för bättre folkhälsa med människan i centrum.
- Fortsätta utveckla det förebyggande arbetet i syfte att minska riskerna för ohälsa.
- Utveckla den gränslösa vården i Norden och stärk det samlade nordiska hälsosamarbetet.
- Pröva möjligheterna under denna mandatperiod att genomföra livsstilsförändringar på recept och strategier fullt ut.
- Rehabilitera och träna människors friska funktioner i hälsoförebyggande syfte.
- Förtydliga och utveckla informationen om det fria vårdvalet inom den europeiska unionen.

[Motionärernas namn]

Cecilia Widegren (M)

Margareta B Kjellin (M)

Finn Bengtsson (M)

Amir Adan (M)

Sofia Fölster (M)

Sofia Arkelsten (M)

Thomas Finnborg (M)

Camilla Waltersson Grönvall (M)

Anette Åkesson (M)